

„De vogels van Duitsland”: naar nog meer internationale samenwerking

door

K. H. VOOUS

(Zoölogisch Laboratorium, Vrije Universiteit, Amsterdam)

G. NIETHAMMER, H. KRAMER & H. E. WOLTERS: *Die Vögel Deutschlands. Artenliste.* — Akad. Verl. Ges., Frankfurt a.M. 1964. Prijs f 15,40.

Gestimuleerd door de nieuwe Zwitserse (1959), Nederlandse (1962) en Deense (1963) avifaunistische lijsten hebben de Duitse ornithologen een moderne soortenlijst samengesteld, die de oudere, eenzijdige en minder diepgaande lijst van Makatsch (1957) komt vervangen. Het behandelde gebied ligt tussen de Duitse grenzen van 1937 (dus Oostenrijk *niet* inbegrepen). Voor de waarnemingen na 1940 is de Oder-Neisse grens aangehouden.

In het algemeen is de nieuwe Duitse lijst volgens de beginselen van de *Avifauna van Nederland* opgebouwd. De Duitse triviale namen zijn tot de soorten beperkt, terwijl alleen in uitzonderingsgevallen ook de ondersoorten, in een minder opvallend lettertype, een Duitse naam hebben gekregen (bijv. voor de ondersoorten Oeverpieper - Waterpieper en Zwarte Kraai - Bonte Kraai). De soorten worden naar hun *status* geklassificeerd, volgens een indeling, die veel aan die in onze *Avifauna* doet denken. Van de broedvogels worden vier, van de regelmatige gasten en doortrekkers eveneens vier, en van de niet-jaarlijks waargenomen gasten worden drie categorieën onderscheiden. De Duitse lijst heeft twee categorieën meer dan de Nederlandse, nl. *Sommergast* („zomergast”) en *Gelegentlicher Gast* („toevallige gast”). De laatste staat tussen onze onderscheiding „onregelmatige gast” en „dwaalgast” in. De groep der „zomergasten” hadden de samenstellers van de Nederlandse lijst ook willen onderscheiden, doch zij hebben geen soorten in de Nederlandse avifauna kunnen vinden die in deze categorie thuis behoorden. In de Duitse lijst zijn het er ook maar twee (Purperreiger, Kwak), die bovendien nog als „onregelmatige broedvogels” geklassificeerd worden. Voor de *talrijkheid* van broed- en trekvogels wordt een codering doorgevoerd, die eveneens op die in onze *Avifauna* lijkt. Voor de niet-broedende trekvogelsoorten worden vijf schalen van talrijkheid onderscheiden, tegen in de *Avifauna* zes. De lijst bevat 434 genummerde soorten (Nederland: 357), waarvan 405 betrekking hebben op soorten, die na 1900 in Duitsland zijn vastgesteld (Nederland 351). Het is niet eenvoudig om het aantal soorten dat tot een bepaalde categorie behoort, in deze lijst vast te stellen. Stuk voor stuk moet het worden nageteld. In dit verband is het misschien belangwekkend te vermelden, dat de Duitse lijst 46 broedvogelsoorten meer telt dan de Nederlandse (Tabel A) en dat Nederland daarentegen maar één broedvogelsoort heeft, die niet als zodanig in Duitsland voorkomt (nl. de Lepelaar).

Evenals in de Zwitserse lijst en in onze *Avifauna*, doch *niet* in de Deense lijst, plaatsen de Duitse auteurs de families der zangvogels (met in totaal 40% van het totale aantal soorten van de lijst) in de volgorde zoals die in 1956 door een speciaal daarvoor ingestelde Commissie vanwege het XI. Internationale Ornithologische Congres te Bazel (1954) werd voorgesteld (Mayr & Greenway, *Breviora* 58: 1—11). Deze volgorde, die geen enkele wetenschappelijke pretentie heeft, doch uitsluitend voor praktische doeleinden was opgesteld, is intussen tot leedwezen van velen door de samenstellers van de „Field Guide” (*Vogelgids*) en ook door Vaurie (*The birds of the palearctic fauna*, Londen, 1959) niet overgenomen. Dit heeft verwarring en ongemak bij het gebruik van faunistische lijsten, vooral in tijdschriftartikelen nodeloos in de hand gewerkt, c.q. bestendigd. De auteurs van de Duitse lijst en recensent hopen dan ook dat de nationale bewerkers van de „Field Guide”, in afwijking van de oorspronkelijke auteurs Peterson, Mountfort & Hollom, de internationaal vastgestelde volgorde zullen willen gaan invoeren.

Een vergelijking van de Duitse lijst met de *Avifauna van Nederland* brengt naast de talrijke, principiële overeenkomsten ook een aantal verschillen aan de dag, die een nadere beschouwing waard zijn.

In de Duitse lijst valt het op, dat behalve de namen van de *families*, ook de namen van de *orden* worden genoemd. Deze ontbreken in de *Avifauna*. Eveneens ontbreken in de *Avifauna* de auteursnamen behorende bij de geslachtsnamen en de jaartallen bij de auteurs van geslachten, soorten en ondersoorten. Commentaren op systematisch, nomenclatorisch en bibliografisch gebied, die aan de Nederlandse lijst in een apart artikel zijn toegevoegd (*Ardea* 50 (1962): 104—130), worden in de Duitse lijst in ruime mate in voetnoten gegeven. De Duitse lijst bevat bovendien meer algemene literatuurverwijzingen dan de Nederlandse, alsmede een overzicht van faunistische publicaties van de omringende landen en van de verschillende delen van Duitsland. In dit overzicht is de Belgische lijst van Van Havre (1928), met zijn supplement door Dupond & Maus (1950) klaarblijkelijk vergeten. In tegenstelling tot dit alles, is de *Avifauna van Nederland* in het algemeen *nog* strakker van opbouw. Dat komt ook tot uitdrukking in de klaarblijkelijk in Nederland (en ook in Engeland!) veel consequenter en kritischer werkwijze, die aan de aanvaarding van veldwaarnemingen van zeldzame soorten vooraf gaat. Om een voorbeeld te noemen: de documentatie van de als dwaalgast opgegeven ondersoort *Phylloscopus collybita sindianus* Brooks, 1830, bestaat alleen uit een mededeling „Kuhk briefl.” van een waarneming van 19 oktober 1949, Bodensee. Overigens is Dr. R. Kuhk van de *Vogelwarte Radolfzell* uiteraard een zeer kundig waarnemer.

Ofschoon de volgorde van de families dezelfde is, verschilt binnen de families de volgorde van de soorten in een aantal gevallen opmerkelijk (eendachtigen, lijsterachtigen). Voorts zijn de groepen van de lijsterachtigen die in de *Avifauna* als families zijn aangegeven, in de Duitse lijst, grotendeels in overeenstemming met het inmiddels verschenen tiende deel van Peters’

Check-list of birds of the world (1964), als onderfamilies van één omvangrijke familie aangemerkt (Muscicapidae, met de groepen Sylviinae, Muscicapinae, Turdinae en Timaliinae). De Baardmees (*Panurus biarmicus*) is in de groep der Timaliinae geplaatst (*Avifauna*: Paridae) en de Staartmees (*Aegithalos caudatus*) in de familie *Aegithalidae* (*Avifauna*: Paridae). Ook de plaats van de Steenloper (*Arenaria interpres*) is verschillend: in de familie der Scolopacidae (*Avifauna*: Charadriidae, in overeenstemming met de Noord-Amerikaanse, doch in afwijking van de Britse lijst).

De Duitse lijst bevat uiteraard hier en daar andere ondersoorten van broedvogels dan die welke in Nederland voorkomen (o.a. van Kuifmees, Matkop, Boomklever, Goudvink, Ekster); omgekeerd komt *Carduelis carduelis britannica*, de in West-Nederland broedende Putter, niet op de Duitse lijst voor. Daarenboven vertonen de Duitse en Nederlandse lijsten een aantal kleinere en grotere verschillen in de gebruikte wetenschappelijke namen, of in hun spelling, die grotendeels op verschillen in wetenschappelijke opvatting of van interpretatie van de nomenclatuurregels berusten. De vastgestelde verschillen zijn in Tabel B samengevat.

De nieuwe Duitse lijst is een belangrijke publicatie, die perspectieven opent voor een internationaal contact om tot nog grotere eenheid in naamgeving en beoordeling van veldwaarnemingen te geraken. Het kritische onderzoek van gemelde veldwaarnemingen is bij de huidige werkwijze van de vogel-faunistiek, waarbij uiterst zelden bewijsmateriaal kan worden overgelegd, een allereerste vereiste om een chaos van onbetrouwbare waarnemingen (meestal ter goeder trouw) te voorkomen. Recensent zou daarom overleg op avifaunistisch gebied tussen de ornithologen van de West-Europese landen zeer nuttig achten. Enkele vergelijkende lijsten (Tabel A—F), als *appendix* toegevoegd, zouden reeds direct als een gespreksbasis kunnen dienen.

APPENDIX

TABEL A

Soorten, die *wel* in Duitsland, doch *niet* in Nederland broeden

Mergus merganser	Hydroprogne caspia
Aquila chrysaetos	Alca torda
Aquila clanga	Bubo bubo
Aquila pomarina	Glaucidium passerinum
Milvus milvus	Strix uralensis
Milvus migrans	Aegolius funereus
Circaetus gallicus	Apus melba
Pandion haliaetus	Coracias garrulus
Lagopus mutus	Picus canus
Tetrao urogallus	Dendrocopos leucotos
Tetrastes bonasia	Picoides tridactylus
Alectoris graeca	Ptyonoprogne rupestris
Grus grus	Anthus spinoletta
Otis tarda	Lanius minor
Tringa ochropus	Prunella collaris
Rissa tridactyla	Sylvia nisoria

Phylloscopus trochiloides
Ficedula albicollis
Luscinia luscinia
Turdus torquatus
Remiz pendulinus
Tichodroma muraria
Certhia familiaris

Emberiza cirius
Emberiza cia
Serinus citrinella
Carpodacus erythrinus
Petronia petronia
Montifringilla nivalis
Pyrrhocorax graculus

TABEL B
Verschillen in Nomenclatuur

Die Vögel Deutschlands

Podicipedidae
Oceanodroma leucorhoa (Vieillot)
Casmerodius albus albus (L.)
 Threskiornithidae
Cygnus bewickii bewickii Yarrell
Anser fabalis rossicus Buturlin
Anser brachyrhynchus Baillon
Casarca ferruginea (Pallas)
Haliaeetus albicilla (L.)
Pernis apivorus apivorus (L.)
Falco peregrinus Gmelin
Falco columbarius regulus Pallas
Tetrax tetrax L.
Charadrius alexandrinus cantianus
 Latham
Eudromias morinellus (L.)
Pluvialis apricaria altifrons (Brehm)
Limicola falcinellus falcinellus (Pont.)
 Phalaropodidae
Larus hyperboreus hyperboreus Gunn.
Larus ridibundus L.
Hydroprogne caspia caspia (Pallas)
Columba oenas oenas L.
Clamator glandarius glandarius (L.)
Anthus novaeseelandiae richardi Vieillot
Anthus pratensis pratensis (L.)
Phylloscopus borealis talovka Portenko
Ficedula albicollis (Temminck)
Luscinia svecica (L.)
Oenanthe oenanthe leucorhoa (Gmelin)
Turdus sibiricus Pallas
Turdus dauma Latham
Turdus pilaris L.
Turdus merula merula L.
Emberiza schoeniclus L.
Emberiza melanocephala melanocephala
 Scop.
Emberiza melanocephala bruniceps
 Brandt
Carduelis chloris (L.)
Loxia pytyopsittacus Borkhausen
Loxia leucoptera bifasciata Brehm
Pyrrhula pyrrhula europaea Vieillot
Sturnus roseus (L.)

Avifauna van Nederland

Podicipitidae
Oceanodroma leucorhoa (Vieillot)
Egretta alba alba (L.)
 Plataleidae
Cygnus bewickii Yarrell
Anser fabalis rossicus (Buturlin)
Anser fabalis brachyrhynchus (Baillon)
Tadorna ferruginea (Pallas)
Haliaeetus albicilla albicilla (L.)
Pernis apivorus (L.)
Falco peregrinus Tunstall
Falco columbarius aesalon Tunstall
Otis tetrax L.
Charadrius alexandrinus alexandrinus L.

Charadrius morinellus L.
Pluvialis apricaria altifrons Brehm
Limicola falcinellus (Pont.)
 Phalaropidae
Larus hyperboreus Gunn.
Larus ridibundus ridibundus L.
Hydroprogne caspia (Pallas)
Columba oenas L.
Clamator glandarius (L.)
Anthus richardi richardi Vieillot
Anthus pratensis (L.)
Phylloscopus borealis borealis (Blasius)
Ficedula albicollis albicollis (Temminck)
Cyanosylvia svecica (L.)
Oenanthe oenanthe leucorhoa (Gmelin)
Geokichla sibirica (Pallas)
Oreocinclla dauma (Latham)
Turdus pilaris pilaris L.
Turdus merula L. (lapsus!)
Emberiza schoeniclus (L.)
Emberiza melanocephala Scop.

Emberiza bruniceps Brandt

Chloris chloris (L.)
Loxia pityopsittacus Borkhausen
Loxia leucoptera bifasciata (Brehm)
Pyrrhula pyrrhula europaea Vieillot
Pastor roseus (L.)

TABEL C

Ondersoorten van trekvogels, die *wel* in de Duitse, doch *niet* in de Nederlandse lijst voorkomen

Anser anser rubrirostris	Cephus grylle grylle
Accipiter gentilis gentilis	Dendrocopos minor minor
Falco peregrinus calidus	Motacilla flava beema
Gallinago gallinago faeroeensis	Sylvia cantillans albistriata
Limosa lapponica menzbieri	*Phylloscopus collybita fulvescens
Tringa totanus littoralis	Phylloscopus collybita sindianus
Larus argentatus omissus	Oenanthe hispanica hispanica
*Larus argentatus heuglini	Oenanthe hispanica melanoleuca
Larus argentatus ponticus	Turdus iliacus coburni
Larus argentatus michahelles	Carduelis flammea rostrata
Larus canus heinei	*Carduelis hornemanni exilipes
Uria aalge intermedia	

*) Thans ook bij de Commissie voor de Nederlandse Avifauna in bewerking, c.q. reeds voor Nederland aanvaard.

TABEL D

Ondersoorten van trekvogels die *niet* in de Duitse, doch *wel* in de Nederlandse lijst voorkomen

Melanitta nigra americana	Uria aalge hyperborea
Falco rusticolus candicans	Fratercula arctica arctica
Otis tetrax tetrax	Erithacus rubecula melophilus
Limosa limosa islandica	Plectrophenax nivalis insulae
Larus argentatus cachinnans	Carduelis flavirostris pipilans

TABEL E

Dwaalgasten, die *wel* in Duitsland, doch *niet* in Nederland zijn vastgesteld

Diomedea exulans	Sterna fuscata
Puffinus assimilis	Anous stolidus
Phalacrocorax pygmeus	Calandrella brachydactyla
Marmaronetta angustirostris	*Melanocorypha calandra
Somateria spectabilis	Anthus hodgsoni
Polysticta stelleri	*Anthus cervinus
Histrionicus histrionicus	Cettia cetti
Bucephala islandica	Acrocephalus melanopogon
Neophron percnopterus	*Hippolais polyglotta
*Aquila heliaca	Hippolais pallida
Aquila nipalensis	Sylvia hortensis
Hieraaëtus pennatus	Phylloscopus schwarzi
Falco cherrug	*Phylloscopus proregulus
Falco naumanni	Tarsiger cyanurus
Anthropoides virgo	Oenanthe leucomela
Porphyryula alleni	Monticola solitarius
Charadrius leschenaultii	Turdus minimus
*Tringa terek	Turdus ruficollis
*Calidris melanotos	Turdus unicolor

Turdus migratorius
Parus cyanus
Emberiza spodocephala

Passerella iliaca
Vireo olivaceus
Pyrrhonorax pyrrhonorax

*) Thans ook bij de Commissie voor de Nederlandse Avifauna in bewerking, c.q. reeds voor Nederland aanvaard.

TABEL F

Dwaalgasten, die *niet* in Duitsland, doch *wel* in Nederland zijn vastgesteld

Anser hyperboreus
Anas formosa
Anas discors
Aythya collaris
Hieraaëtus fasciatus

Glareola nordmannii
Larus ichthyaëtus
Sylvia undata
Emberiza rutila